

Suomalaisen tietoyhteiskunnan ylistys

CASTELLS, MANUEL & PEKKA HIMANEN (2001). *Suomen tietoyhteiskuntamalli*. 209 s. WSOY, Helsinki.

Manuel Castells tunnetaan erityisesti 1990-luvun jälkipuoliskolla julkaistusta trilogiastaan, joka käsitteli virtojen luonnehtiman informaatioyhteiskunnan sekä paikkasidonnaisten identiteettien välistä kytköstä. Hänen kaupunkisosiologisiin tutkimuksiinsa viitattiin ahkerasti jo 1970-luvulla, mutta lopullinen läpimurto klassikoiden joukkoon näyttää tapahtuneen vasta parikymmentä vuotta myöhemmin.

Castells on ollut parin viime vuoden aikana erittäin kiinnostunut Suomen mallista informaatioteollisuuden menestystarinana. Läntisen marxismin vannoutuneena kannattajana hän on ilmeisestikin luullut löytäneensä Suomesta esimerkin kovan IT-yhteiskunnan ja pehmeän hyvinvointivaltion yhdistelmästä. Tämän kiinnostuksen ja Pekka Himasen avun tuloksena syntyi teos *Suomen tietoyhteiskuntamalli*, jossa Castells vahvistaa, että Suomi kelpaa muillekin valtioille esimerkiksi hyvästä tietoyhteiskunnasta. Teosta voidaan pitää Castellsin trilogiassa esiteltyjen ajatusten empiirisenä sovelluksena.

Castellsin ja Himasen väitteen mukaan yhteiskunnasta tekee tietoyhteiskunnan se, että se on informaatioteknologiassa vahva infrastruktuuriltaan, tuotannoltaan ja osaamiseltaan. Suomi täyttää nämä kriteerit kirokkaasti. Kirjoittajien mukaan verkostojen informaatiokapitalis-

min aikakaudella Suomi on kuitenkin erityistapaus siksi, että täällä tietoyhteiskunta yhdistyy hyvinvointivaltioon. IT-alat rahoittavat hyvinvointivaltiota, mutta myös imevät sen kautta esimerkiksi koulutettua työvoimaa ja muita palveluita sekä verkottuvat valtion ja yliopistojen kanssa. Tässä mielessä Suomen malli eroaa muun muassa Yhdysvaltain tai Singaporen mallista.

Suomen tietoyhteiskunta on kirjoittajien mukaan tulosta kolmesta tekijästä: kansallisesta innovaatioympäristöstä, hyvinvointivaltiosta ja vahvasta kansallisesta identiteetistä. Innovaatioympäristön osina korostetaan teknologiapainotteisia yliopistoja, valtion tiede- ja teknologianeuvoston ohjaamiskykyä, teoksen julkaisijaa Sitraa, Tekesiä, teknologiayritysten tutkimustoimintaa ja »hakkereita» – vaatimattomia suomalaisen tietotekniikan huippuyksilöitä. Tähän osaan kirjasta on helppo yhtyä ja valtion edustajatkin saavat hehkutuksesta hyvän mielen, koska Castellsin ja Himasen mukaan valtio on onnistunut teknologiapolitiikassaan jo vuosikymmenten ajan.

On kuitenkin paradoksaalista, että kirjoittajat kutsuvat Suomea tietoyhteiskunnaksi siitä huolimatta, että Nokian ympärille rakentuvan suomalaisen IT-klusterin vajaassa 300 yrityksessä työskentelee vain noin kolme prosenttia koko maan työvoimasta, mistä he itsekin vai-vihkaa huomauttavat. Väkisinkin tulee mieleen, että tietoyhteiskunta tarkoittaa kirjoittajille lähinnä sitä, että suomalaisilla on kännykkä taskussa ja mahdollisuus

käyttää Internetiä. Tämä korostuu niissä naiiveissa esimerkeissä, joiden kautta kaksikko sitoo hyvinvointivaltion ja tietoyhteiskunnan toisiinsa.

Kansalaisten kannalta Suomen tietoyhteiskuntamallin ja hyvinvointivaltion yhdistelmä on, kirjan väitettä kärjistäen, yhtä kuin hyvinvointivaltion vieminen verkkoon, jolloin verkonlukutaito ja teknisten laitteiden käyttö tulee opettaa myös vanhuksille ja muulle IT-alan ulkopuolelle pudonneille.

Kirjan mielenkiintoisinta, mutta analyytisesti heikointa antia on suomalaisen identiteetin käsittely osana Suomen menestystarinaa. Castellsin ja Himasen mukaan Suomen valtio ja suomalaisuus ovat eräänlainen henkiinjäämisprojekti: Ankea ilmasto, itäisen naapurin rooli jatkuvana poliittisena vainoajana, köyhyys ja kulttuurin menetyksen pelko ovat luoneet Suomessa tarpeen vahvoihin kansallisiin hankkeisiin sekä pohjan vahvalle kansalliselle identiteetille ja sisäiselle homogeenisyydelle. Suomalaiset ovat tekijöiden mukaan teknologia-myönteisiä, koska arvioivat sitä selviämishistoriaansa vasten.

Castellsin ja Himasen mukaan tietoyhteiskunta on Suomen kansallisen identiteetin uusi vaihe, ja koska suomalaisia vaivaa alemmuuskompleksi, on tunnustusta saatava ulkomailta. Tunnustusta haetaan nyt siten, että Suomesta halutaan tehdä maailman johtava tietoyhteiskunta. Tästä mallista tulee kirjoittajien väitteen mukaan Suomen uusi rento identiteetti, »hackerietiikka», joka on tarkoitettu korvaamaan vanhat mielikuvat metsätaloudesta tai Neuvostoliiton satelliitista. Tässä yhteydessä he tarkoittavat tietenkin Suomen kansainvälistä imagoa, mutta käsitteet sekoavat alin-omaa. Esimerkkejä lukiessa hymynkare hiipii suupie- liin muutenkin.

On toki totta, että Suomen kansallinen identiteetti ja sisäinen homogeenisyys ovat rakentuneet historian saatossa varsin vahvoiksi. Suomen kansallisen identiteetiprojektin historiallinen perusjuoni on kuitenkin erotautuminen idästä ja slaaveista sekä pyrkimys läntisen yhteisön jäseneksi. Tämä projekti on rakentunut viimeksi kuluneiden kahdensadan vuoden aikana siten, että suomalaiset ovat erottaneet itsensä muista ihmisryhmistä, pääasiassa venäläisistä, mutta myös esimerkiksi saamelaisista (ks. Harle & Moisio 2000: 55–135). Castellsin ja Himasen ajatus siitä, että suomalaiset muuttuisivat identiteetiltään uudensuomalaisiksi siksi, että he puhuvat Nokia-nimisen yrityksen valmistamaan puhelimeen ja

surffaavat tietoverkossa, onkin tutkimuksen valossa suorastaan pöyristyttävä. Ainoa looginen johtopäätös nähdäkseni on, että Himanen tietää identiteettitutkimuksesta yhtä vähän kun Castells Suomesta.

Castellsin ja Himasen räätälöimä Suomen tietoyhteiskuntamalli on kiusallisen elitistinen, eikä se liiku uskottavasti Suomen reaalityöelämässä. Hekin toki havaitsivat sen, että historian saatossa kasvanut vahva kansallinen identiteetti on viime kädessä se liima, joka estää mainittavan poliittisen kansalaisliikehännän esiintymisen Suomessa, vaikka informaatioteknologian ympärille rakentuva »uuden talouden» yhteiskunta on voimakkaasti eriarvoistunut sekä alueellisesti että Helsingin sisälläkin. Päinvastoin kun kirjoittajat väittävät, uusi tietoyhteiskunta todennäköisesti heikentää eri puolilla Suomea asuvien ihmisten yhteenkuuluvuuden tunnetta. Yksikään aluepolitiikkaa vakavasti luotaava tutkimus ei siten voi paeta sitä, että ainoastaan Suomen kansallisen kertomuksen voima pitää kaikki maan alueet mukana alueellisessa kehittämisessä. Tutkimuksellisesti onkin mielenkiintoista nähdä, miten kauan Suomi pysyy alueellisesti koossa uudessa eurooppalaisessa todellisuudessa. Castellsin ja Himasen teokseen liitetyt muutamat kartat vahvistavat paradoksaalisesti sen, miten silmiinpistävää Suomen alueellinen eriarvoistuminen alkaa nykyisellään olla.

Samaan aikaan kun Helsinki kytkeytyy globaalin järjestelmän verkostoihin sen takamaat kamppailevat selviytymisestään »vanhassa Suomessa». Kirjoittajat toki havaitsivat tämän Helsingin seudun korostumisen vaaran jo nykyisessäkin tilanteessa, mutta ovat sidoksissa omaan tietoyhteiskuntaoptimisimiinsä. Teoksessa painotetut verkonlukutaito tai »sosiaalinen hakkerismi» eivät juuri auta alueilla, joilla ei ole työmahdollisuuksia eikä palveluja saati asukkaita. Toki noille alueille voidaan yrittää rakentaa IT-teollisuutta, mutta nykyinen kolmen prosentin osuus työvoimasta tuskin kasvaa niin, että se riittäisi aluekehityksen veturiksi.

KIRJALLISUUS

Harle, V. & S. Moisio (2000). *Missä on Suomi? Kansallisen identiteettipolitiikan historia ja geopolitiikka*. 304 s. Vastapaino, Tampere.

SAMI MOISIO

*Maantieteen laitos,
Turun yliopisto*